

ПРИЛОГ

Весник

МОКТАЕ ВО НАРОДОТ

АПРИЛ 2003

**ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА
НА ВЛАСТА**

Александар
Гешковски,
министр за локална
самоуправа

Новата
територијална
мапа со 50 општини
и градот Скопје?

За Претседателот, ни наш насушен,
и за „Сто тројка“ и нејзиното заминување

**Тренирање
строгост!**

Реформи во Државната
изборна комисија

Македонија мора да изгради
профессионална изборна администрација

Над триста и шеесет скопски деца се на дното
на социјалната беда

**„Уличните деца имаат право
на безбедно детство“**

Ќе се врати ли автентичната атмосфера во
некогаш популарното градско јадро?

**Нови перспективи за
Старата скопска чаршија**

За Претседателот, ни наш насушен, и за „Сто тројка“ и нејзиното заминување

Тренирање строгост!

ДЕЈАН ГЕОРГИЕВСКИ

Блазе си ни на сите што живееме во интересни времиња. Мислам, пред сè, на сите како мене од кои се бара од време на време да седнат и да нафрлат нешто на хартија, а тоа да биде и актуелно и, по можност, поучно. Сè ќе си подреди човек. Ќе свари кафе, ќе запали цигара, може и да касне нешто оти не се мисли на „штите“ срце, и таман ќе седне, проблем. Уф, мајката, а што (или за што, по потреба) да пишувам.

Па, ние во Македонија сме благословени со извонредните услуги што на тоа појле ги нуди една фина компанија која се крие зад таинствениот и уважен наслов: Претседател на Републиката. Сосе кабинетот, нормално. Може и небото да падне, гравитацијата да откаже, а РХМЗ да погоди дали утре ќе има дожд или не, секогаш може да сметаме на Кабинетот, а и на Претседателот лично дека ќе ржгне некоја зелена.

Се разбира, мислам на неодамнешните, благо речено, „ѓафови“ соabolицијата на ДД (не е Синтезис), авиостопирањето (има ли таков збор во нашиот јазик или се вика „авистопирање авioni и други летала“!!) и молкот со кој ја третира јавноста по тие прашања. И по сите други прашања, апропо тоа, криеќи се зад неолибералната флошкула за властта која покогаш треба да носи храбри одлуки настапот јавното мнение. Па што тогаш ни сметаше онаа верзија на комунизмот, бре? Оти и јас сум сигурен дека комунистичките власти од оние времиња слободно можат да се вадат на истото образложение.

Не би налегувал во расправи за карактерот, способностите (скраја да е, пу, пу, пу) или психолошкиот профил на нашиот Претседател. Има кој е квалификуван и кој е повикан за тоа. Исто така, одбивам да коментирам за начинот на кој е избран. Просто речено, тој е тука и е таков каков

што е. Тука, сестри и браќа, сега засега, нема помош. Понатаму, апсолутно не налегувам дали неговата постапка е неизаконска или неморална. Како прво, затоа што, како што стота работите, таа одлука има потпора во законот, а моралот и така и така е растеглива категорија и зависи пред сè од човекот чии постапки ги оценуваме. Тоа значи дека немам намера да сугерирам или да повикувам да се организира гласање за недоверба или нешто слично. Тоа си е на Собранието, а sortата пратеникот гласа по својата совест (аха, за малку да поверувам). Прашата што ги имам се малку поопшти.

Нејсе, ваков неквалификуван каков што сум (не сум политолог или правник) сепак, би прашал зошто конечно не се решиме каков систем сакаме во државата: претседателски, полупретседателски или парламентарен? Дали можеме да си дозволиме ситуација во која коегзистираат две форми на извршна власт чии права во најголем дел се дискрециони и не потпаѓаат под нимија контрола (кога веќе не се подложени на претходна потврда од парламентот)?

Затоа би прашал што фали во изборот на Претседател на државата да се врати назад во Собранието, а Законот за Претседател (но и за Владата) да се исчистат од сите, хм, проблематични одредби кои, како што гледаме деновиве, можат да се толкуват и така и вака, а најчесто секако.

Знам, таквите одредби се ставени како контрола на извршната власт која ја има владата, барем такво е објаснувањето на нашите уставотворци (поточно на лутето што го напишаш Уставот) - „Тоа овозможува постабилен и поконтроли-

ран развој на една држава во транзиција“. Да, бе, да ги прашаме Французите колку се лесни таквите кохабитации. Па, мора да се признае дека концептот е прилично нов, затоа што вообичаено е извршната власт да се контролира преку законодавната и судската (секако, односот е двонасочен), а не со создавање на паралелна извршна власт која е сè само не контрола на Владата. Впрочем, мора да се признае дека, најблаго речено, сомнително е што две третини од авторската екипа која го потпишува Уставот на РМ се сместена во Претседателскиот Кабинет, а исто така и дека вака како што е, не видоваше баш не-каква стабилност или контрола.

Сакам да кажам дека она што фали во домашната политика е недостигот на одговорност кај политичарите, кои главно гледат на своите должности и, што е по-лошо, овластувања како на играчки. Во таква ситуација, овластувањата да се поделат на уште пет претседатели и девет влади, слабо фајде.

* * *

Деновиве се случува уште еден таќов спектакуларен сеир, кој вклучува непрецизна/непостоечка регулатива, слободно толкување на сопствените овластувања, а богами и повикување на волјата на народот.

Имено, во недостиг на регулатива која би ја уредила таа област, пред некои 12 години директорот на МРТВ реши на група ентузијасти и „интелектуални снобови“ (сопствена дефиниција на сопствената егзистенција од еден од најекспонираниите припадници на „државниот непријател број еден“) кој решија своите идеи за музика, културата и правењето ајвар да ги споделат со нас, да им додели фреквенции

ја. Од тогаш многу вода протече, а радиото полека прерасна во легенда, фурајки добра музика и не секогаш толку добри, но сепак велеучени думи и муафети. Сето тоа е тоа убаво и фино, ама има еден мал проблем. Фреквенцијата сега е нелегално доделена и ако е до законот, тогаш не постои.

Е, сега, „Сто-тројка“, знаеме, ќе се затвара и ќе престане да постои во сегашната форма, а планот на новото раководство на матичната МРТВ е тоа да трансцендира во нови форми на легалните канали на МР и МТВ. Афери!

Неколку илјади клиники (а имаше и од постарите модели) се собраа во Парк на целодневен рок-фестивал на поддршка на радиото „Канал 103“. Проблемот на сите оние деца што некни беа во парк е што нивната битка за спас на љубеното радио е однапред изгубена. А, изгубена е оти се води против законот, кој единствено, спел и глув каков што е за емоциите, за Канал 103 во сегашната статутарна форма нејче ни да слушне. Едноставно, Канал 103, кое де факто е „радио на заедниците“ (малку чуден превод на фразата „комумништ радио“)

ама подобар нема, засега) припаѓа на една категорија која сегашниот Закон за радиодифузна дејност просто, брате, не ја познава и признава. Тој пропуст, се заборува, би требало да биде искористен во новиот Закон кој е во подготовкa. Супер, поубаво здравје.

Друг проблем е во тоа што некако не сум сигурен дека ова ќе беше сратено ка-

ко удар врз демократијата и културата ако гореспомнатиот тогашен висок функционер на јавниот сервис својата мок ја искористеше да направи фреквенција која 24 часа дневно ќе ја шиба турбо фолк. Или можеби немаше да биде така. Значи, како што Гингик (нека му е лесна земјата) на времето изјави, осврнувајќи се на барањето на Радио Б92 за национална фреквенција, за која тоа радио мислеше дека му припаѓа според неспорните заслуги во рушењето на Милошевиќ и неговата демократија, „Б92 може за заслугите да добие орден, а за фреквенција ќе си оди низ процедура, како и сите останати.“ Значи, субкултуро, фино ќе си ги засукаш ракавите, ќе причекаш да се донесе, кога ќе се донесе, новиот закон за радиодифузија, и ќе си се јавиш на конкурс. А и понатаму ќе видеме благодарни за убавите моменти што ни ги подаривте во изминатите години. И на ви земаме за зло што таќите моменти малку се проретчија во последно време, кога очигледно технократите ви ја затапија револуционерната остралица.

Најнакрај, ако има некоја корист од таа, рековме изгубена, битка, е што како и сите борби од тој територија, таа ќе биде популарна со живописни јувачења и убави гестови како концертот во сабота. Значи, највисоки оценки и за уметнички „дојам“ и за техника изведба (посебно со онаа техника), ама дискултирувани сте, жалиме. Ах, да - поради користите недозволени средства.

ПРОФ. БИЛЈАНА ВАНКОВСКА

Изгледа сите ја преферираат виртуелната стварност: и војниците, и политичарите и граѓаните. Велат, првата жртва на секоја војна е вистината, анализајќи го текот на војната во Ирак се прашувам зошто е тоа така. Дали на мнозина им одговара жртвувањето на вистината? Нема ли доволно одважни гласови да ја кажат вистината тогаш кога тоа се смета за политички некоректно, неподлежно или дури и опасно? Или, можеби, нашите ситни души намерно не сакаат да бидат бранувани, а нашата совест вознемирена од вистинската слика за војната и страдањата, за вистински цели и последици од неа, особено кога е тоа една далечна војна, за која можеме толку лесно да кажеме дека не е засега? Зошто да не си ги гледаме нашите маки, верувајќи во онаа старата дека секоја планина има своја тежина, а ние токму сега немаме баш желба и сила да се соочиме со планината што ги притиска, или буквально убива другите, таму не-кајде далеку? Зарем немаме доволно стресови, сиромаштија и несигурност, корупција, лаги и измами овде на ова мало парче земја? И што, впрочем, можеме да стомиме во една таква ситуација?

Не знам зошто, но во деновите на Ирачката драма (не можам дури ни војна да ја наречам, кога таму немаше барем некаде рамноправни воени противници, и се наликуваше на приказната за Давид и Голијат, само што овој пат не уверуваш дека Голијат е оној кутијот, праведниот, загрозениот) - постојано ми се враќаа сеќавањата на деновите на Танушевци, Тетово, Куманово. Таа пролет 2001-та, за нас во Скопје беше толку примамливо да се излезе надвор, да се седне на кефе-муафет, да се побегне од вознемирувачките ТВ вести - сè во обид да се најде макар моментален заборав дека тоа се случува тука и овде, сега и токму нам, а не таму не-кајде зад планините. Колку што самите се бе си сеуште си ја должиме обврската од соочување со вистината, подеднакво како граѓани на глобалното село, немаме морално право да ги затвориме очите пред слушувањата кои ќе го изменат светот во кој живееме, ќе го направат погрд, понеправеден и понесигулен. Соочувањето со вистината за сопствениот страв е вистинскиот начин за ослободување од него, а мене ме плашише и сеуште плаши она

Војната и медиумите

Ирак: До победата и по неа!

што ни се случи (и случува) овде, подеднакво како и она што, како дел на човештвото, чувствува ми се случува и таму (во Ирак).

Подеднакво, како во 2001-та, и изминатите месеци, доминираше чувствоот на немојќ: да се биде експерт, да се биде сподобен однапред да се предвиди трагичниот исход, да се знае со сигурност дека најдогаја настап кој не може да се оправда ниту со правни, политички или морални аргументи, и сепак да се биде немоќен да се стори нешто. Барем оние околу тебе да сефатат што навистина се случува... Во моменти на професионален очај, еден посттар и помудар колега ми ја објасни судбината на истражувачите на мирот и конфликтите: тоа е судбината на Касандра, пророчицата проколната секогаш да ја кажува вистината, а да не ѝ веруваат сè додека не е предоцна. Сепак, зборувајќи за Ирачката трагедија, повикувањето на

Касандра би било претерување: беше толку лесно да се предвиди, дури и да се види зад целата помпезна американска реторика за вистинските мотиви и цели на војната, премногу лесно... И токму затоа, се создава фрустрацијата за неподготвеноста таа очигледна фарса и лага да се раскрика, да се обелодени лагата - и да се застане на вистинската страна.

Веќе се недолги го започнува денот со читање на најновите вести за случајувањата во Ирак, за најголемата војна на новите милениум. А се некако во потврдата ми се јавува прашањето: чекај, а што се случува со Афганистан (со таа првата војна на 21 век)? Каде се сега тукри кутија луѓе ослободени така благородно од страна на САД, бомбардирани со леб и со бомби, и со ветувања дека по уривањето на талибанскиот режим ќе почнат за човек дотолек не е предоцна. Сепак, зборувајќи за Ирачката трагедија, повикувањето на

под притисокот на најновите случаувања не сакам, одбивам да заборавам на тие луѓе кои својата слобода ја платија со 10.000 цивилни жртви кои паднаа како колатерална штета... Не е фер, не е можно да се заборави и остават во својот очај и безнадежност! Попусто, сега светските медиуми сакаат свежи вести... Но гледај чудо: повторно некаква виртуелна стварност, нестварна војна во која добивате интерес-активни мапи за тоа што се случува на теренот, светските медиуми им препорачуваат на своите репортери да не покажуваат вознемирувачки сцени на човечки страдања (особено колатерални штети и несакани трагедии). Демек, тоа не било во согласност со меѓународното право (одеднаш некој се сети дека постоело нешто што се нарекува меѓународно право и Женевски конвенции). Каква хипокризija!

Меѓутоа, пак чувствување колку е неправедно и нефтер да не пуштам солза за некое детенце, чие име го дознавам од дневните извештаи од Багдат на Роберт Фиск (заседател на Џонсонскиот Индепендент). Во неговите извештаи слушам човечки крици, офќања, очај, крвта, капе од секој напишан ред... А сепак тоа сведоштво не го чувствува како навреда, како ловење на сензација од некој амбициозен новинар вклопен во редовите на американските и британските трупи. Ова е, се чини, единствениот глас што го имаат ирачките цивили, единствениот морален цин кој има храброст и доблест да ја види вистината и да ја напише, па таман и да ја шокира Белата кука, Вестминстер или канцеларијата на нашиот претседател и „божји човек“.

Кога започна (видливиот дел на) оваа војна, медиумите тргнаа во потрага по експертски мислења за тоа колку таа ќе трае, каков ќе биде текот, која е целта. Ако тоа беше апсурдано прашање, сега се поставува едно уште поајдујќи: победата во оваа војна? Дури и Буш не се осмешува да го прогласи за победа соборувањето на циновската статуа на диктаторот

Кој има крај оваа војна? Кој има исход? Да, само што тој ќе потсетува на втор Виетнам, со опасност од прелевување на конфликтот во регионот, со понатамошна делба во меѓународната заедница, и дефинитивно со нови сведоштва на Фиск за страдањата на некој нови дечиња.

(Авторката е професорка на Филозофскиот факултет)

Интервју:

КАТИЦА ЧАНГОВА

Децентрализацијата е општ европски тренд, и иие влегуваме во овој процес вракајќи се на креација која опстојува пред воведувањето на повеќепартизмот. Колку сте оптимист дека реформскиот курс за кој постои политичка волја во државата вистински ќе успее?

- Искуството кога пред деведесеттите години, во једнопартисткиот систем, бевме една од најдецентризираните држави одигра своја улога. Со новиот Закон за локална самоуправа во 1995, функционира општини со мали надлежности, главно во комуналната сфера, а средствата не ги остваруваа. Со такви ограничувања локалните единици немаат слобода ни во ингеренциите, ни во собирањето пари. Државата го носи буџетот и ја ограничува јавната потрошувачка на локална самоуправа. Јас сум практичен човек и сум работел во локална самоуправа. Од самиот почеток гледам синхронизирана и координирана целина и сметам дека реформите ќе успеат без поголем тешкотии. Тоа го темелам врз основа на искуството на функционирање и учеството на граѓаните во локална самоуправа со вакви надлежности. Сепак се плашам да не навлезем во политички недоразбирања за територијалната подделба, особено во делот на односите меѓу заедниците. Ако при донесувањето на законите во меѓупартистите и во меѓуетничките односи се вмеша политиката, тогаш тоа не е во интерес на граѓаните.

Колкава е цената на децентрализацијата?

- Ние имаме некои пресметки, но тук се вклучени повеќе сегменти: употреба на јазиците, значи колку локални единици ќе бидат двојазични, соодветна застапеност на етничките во управата, судски преведувачи, а многу нешта зависат и од бројот на општините. Првичните трошоци за децентрализацијата би биле осум милиони евра. Инаку, имплементацијата на Рамковниот договор, во кој покрај овие реформи, се и парите за правична застапеност, образование, попис, народен правоборник, би чинела 139 милиони евра.

Претстој донесување на два клучни системски закони, пртање на општинските граѓани и финансирање на локалните единици, како и изменени на стотина акти од речиси системски сфеери?

- Оваа 2003 ќе биде година на измена на политичкиот систем. Ќе има измени во голем број закони кои се однесуваат на трансферот на функциите. Тука се законите за образование, здравствена и социјална заштита, култура, спорт, животна средина, комунални дејности. Најважни се системските проекти за територијална подделба на државата и за финансирање на општините. Експертски групи, во кои се вклучени претставници од науката, градоначалници, работат на критериумите преку кои ќе се дојде до идната територијална мапа и до начинот на финансирање на општините. Овие закони ќе влезат во собраниска процедура во мај. Сега се прави целосна база на податоци за сите општини, се ажурираат податоците со целокупните јавни функции, економските потенцијали и ресурси, како и критериумите според кои ќе опстанат или ќе згаснат одредени општини, а дел ќе се припојат на други. Значи ќе останат оние кои ќе можат да ги остварат надлежностите, сè со цел граѓаните да добиваат подобри, поквалитетни и посветни услуги.

Која е оптималната бројка на општини за наши прилики имајќи предвид дека сега имаме 123 општини плус градот Скопје?

Александар Гештаковски, министер за локална самоуправа за процесот на децентрализацијата во државата

Новата територијална мапа со 50 општини плус градот Скопје?

Најтешки за пренесување ќе бидат надлежностите во образоването. За управувањето во основните и средните училишта ќе одговара градоначалникот

- Во моментов правиме повеќе варијанти, со анализи, согледувања и преиспитување. Неспорна е можноста за егзистирање на 40 општини, тоа е првата територијална подделба. Има локални единици од постојните кои ќе настанат со спојување на една или неколку други. Не сакаме големи, гломазни општини во кои граѓаните, поради оддалеченост не ќе можат да ги решат проблемите. Има 36 општини кои се под 5.000 жители, тоа не е критериум, но тие не би можеле сами да опстанат. Една од варијантите, според нашите согледувања е да егзистираат 50 општини плус градот Скопје. Главниот град ќе биде посебно територијално третиран. Градските скопски општини ќе бидат дел од градот Скопје, околу пет-шест, а приградските општини ќе влезат во делот на територијалната подделба.

Секогаш сме се сопнувале на територијалната карта прифаќајќи изнудени решенија на кои им кумувале притисоци од различен вид, од оние од политичките партии до локалпатриотските интереси.

- Цврсто стоиме на становиштето да ги одбрамбиме објективните критериуми за основање општина и ќе бидеме отворени за сугестији, но не смееме да дозволиме разновидност. Затоа е потребна транспарентна јавна расправа, која ќе се случи по првото читање во Владата и во Собранието. Пред да излеземе со бројот на општините, експертска група ќе го провери секое место на терен, а ќе ги почитуваме желбите на граѓаните до граница до која тоа може да се прави. Свесни сме за отпорите кои ќе дојдат од градоначалниците, како и од дел од новосоздадените општини кои сметаат дека направиле многу, особено во комуналните дејности. При тоа ќе водиме грижа за новите уставни решенија, особено во делот на заедниците и нивната застапеност во одредени единици. Важен е принципот дали во

одредена општина има 17, 19 или 20 одреди припадници на одредена етничка заедница. Дотолку повеќе што од тоа ќе зависи двојазичноста, употребата на јазикот и сè она што е обврска од Рамковниот договор. Поточно, ќе се води сметка да нема 21 или 19 проценти, па да се случи да бидат напаѓани експертите или министерството за локална самоуправа дека намерно штедувале проценти за да го спречат остварувањето на правата. Ќе гледаме природно да прифаќаме населените места и не може да се оди спроти течението на реката бидејќи со векови граѓани живееле и гравитирале кон одреден дел.

Дали ние сме волничењи кога сакаме толку вакви промени да истуркаме набрзина, за две години, кога во други далеку, поразвиени демократии, ова се прави за 50 па и за 100 години?

- Демократскиот развој и плурализмот други држави го доживеале многу порано. Точно е дека ваквите реформи траат подолго. Но, тоа е еволутивен процес, со надградување на системот. Када се навистина роковите се интензивни, но никаде не се случило целосно

“
Од 123 постојни општини, 36 не можат сами да опстанат
”

врати“ за граѓаните кои наместо да се мачат со месеци да добијат услуга би биле услужени од локалните чиновници во одреден рок?

- Тоа можеме да го направиме, но претходно треба да го решиме проблемот со прекуброяната и необучена администрација. Ќе постојат контакти со градоначалниците, претседавачите на совети, кои ќе одговараат пред граѓаните. Сега имаме состојба на ненадлежност меѓу градоначалници и поддржниот раководител на одредена единица, тој му одговара на министерот и вели не може, сега граѓанин ќе може ако не се завршува работа директно да оди кај градоначалник и да се пожали. Македонска општина ќе биде општина во која граѓани се познаваат.

Паралелно со територијалното кроене ќе се прави и фискална децентрализација?

- Тоа е многу важен дел. Со трансферот на функциите секоја општина ќе може да воведе општински даноци, (такса за туризам, риболов, престој, придонеси за користење земјиште, за привремени објекти). Граѓаните стануваат даночни обврзници на локално ниво. Што се однесува до средствата кои треба да се пренесат од централната власт, тоа би биле три извори, ДДВ е најсигурен, персонален данок не е сигурен и тук се данокот на добивка кој е најнесигурен. Значи од Буџетот за општините ќе се префрлаат пари за плати, за материјали трошоци и тоа е најсложеното дел. Тука мора да се најдат вистински критериуми за да се обезбеди рамномерна распределба, а државата ќе учествува со свои фондови за да обезбеди приближно исти услови за развој.

Колкав процент од централниот буџет ќе се ослободи за општините?

- Сега општините собираат и од централниот буџет трошат 1,8 отсто, што е многу ниска стапка. Тоа се пари од данок на наследство, од данок на промет на недвижности. Ако државната каса сега е 1,1 милијарди евра, во 2004 година, проксимативно, би се пренеле 20-30 отсто средства за функциите на општините, односно една третина.

Процесот на децентрализацијата треба да воспостави рамнотежа меѓу централна и локална власт. Која е улогата на државата?

- Целокупниот надзор, и на дејноста, и на законите, ќе биде кај државата во сите пренесени надлежности. Државата ќе има „капа“ врз сè, ќе се зајакне надзорната функција и ќе добијеме институција инспек-

“
Челникот на локална самоуправа стравува од политички недоразбирања за идните општински граници, особено во делот на меѓуетничките односи
”

Челникот на локална самоуправа стравува од политички недоразбирања за идните општински граници, особено во делот на меѓуетничките односи

“
Според првичните пресметки, трошоците за децентрализацијата би биле осум милиони евра, а имплементацијата на Рамковниот договор 136 милиони евра
”

тор. Инспекциската управа ќе има доминантно место. Инспекторите ќе контролираат дали се спроведува политиката која ја утврдува државата во образоването, здравството, дали правилно се трошат средства на општините буџети. Ако не е така, тогаш ќе се стопира извршувањето на актите и ќе се поведе постапка пред Уставниот суд. Градоначалникот е должен секое општинско решение објавено во „Службен гласник“ да го доставува до Министерството за локална самоуправа. Граѓаните ќе влијаат на локалните прашања преку повеќе форми на контрола, собири, месни и урбана самоуправа... Тука е смислата на децентрализацијата и развојот на локалната самоуправа и демократијата. Граѓаните да избираат, но и да контролираат. Во општините совети ќе има интересни расправи. Градоначалникот ќе биде прозиван, на пример, зошто поставил некого за директор во училиште. И опозицијата ќе контролира, и не ќе му е сеедно на градоначалникот дали ќе постави квалитетен директор или неквалитетен директор.

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА

КАТИЦА ЧАНГОВА

Со процесот на децентрализација Македонија има единствена можност да го редефинира својот правен и политички систем и да изгради држава во која централната улога ќе ја имаат граѓаните. Со решавање на проблемите на граѓаните таму каде што се раѓаат во општините и со нагласено учество на граѓаните во донесувањето одлуки на локално ниво, ќе се обезбеди политичка стабилност и национално единство, едногласни се претставниците на државните институции, на општините и на експертите. Тие потенцираат дека за административно-територијалната и фискалната реформа треба да се најде соодветна формула и модел што ќе ја балансираат централизацијата и децентрализацијата, а така локалната политика ќе биде интегрален дел од генералната политика на државата. Само ефикасната децентрализација може да создаде услови за добра локална власт во која сложените бирократски процедури ќе станат минато и вербата во општинските чиновници иднина. Реформите се исклучителен предизвик за да се покаже дека најдобро е токму локалната власт. Демократијата се вежба на локално ниво и тоа е најдоброто училиште за нејзино вистинско практицирање. Историјено е важно да се разграничи дали децентрализацијата ќе биде реформа заради реформа, или децентрализацијата ќе биде реформа заради демократија. Ова не смее да биде никаква дилема дотолку повеќе што на Македонија ѝ треба демократска, а не бирократска децентрализација.

„Децентрализацијата не е универзален лек и има свои потенцијални мани. Практично не е можно сите услуги да се пренесат на ист начин или на ист степен. Доколку не е добро избалансирана, децентрализацијата може да биде неефикасна. Заради слабите административни или технички капацитети на локално ниво, може да се случи централната влада да ја изгуби контролата врз финансиски извори, а функциите да бидат премени од локалните елити“, нагласува Елена Петкановска, раководител на Секторот за нормативно-правни работи во Министерството за локална самоуправа. Модерното владеење и изградбата на граѓанското општество во секоја држава ќо влегува во темелни реформи на својот политички систем, не е дали, туку, колку и како да ги вклучи своите граѓани во креирањето на политиката, додава Петкановска. При определување на правците на реформата мошне е важно да се сфаќат дека изградбата на добра локална власт е долгочарен процес, со кој пред сè треба да се создадат финансиски и други предуслови за извршување на надлежностите од локалните власти и да се воспостави јасна одговорност на локалните власти и „нагоре“ кон државата и „надолу“ кон нејзините граѓани, преку соодветни системи за административна и социјална контрола и надзор.

Оние кои работат во локалната самоуправа сметаат и суштината за децентрализацијата во никој случај не ја сфаќаат само како трансфер на надлежности, финансиски средства и одговорности од централната на локалната власт. Најважно е тоа што реформите треба да ја доближат властта до граѓаните, а дека тоа треба да се направи преку проверени демократски методи од искуствата на западната демократија. Меѓу нив, со непосредното учество на граѓаните во седниците на општинските совети кои по правило треба да бидат отворени,

Елена Петкановска:

Имер Селмані:

Гордана Силјановска:

Доколку не е добро избалансирана и урамнотежена, децентрализацијата може да биде неефикасна

Со воведување транспарентен двонасочен дијалог, локална власт-граѓанин, бенефитот ќе биде обостран

Ќабе е надлежноста, ако не може да се реализира, во тој случај ќе биде повеќе товар отколку право

Административно и фискално престројување за држава во која граѓаните ќе бидат во центарот

Само ефикасна децентрализација е лек за добра локална власт

Мокта најдобро се контролира кога е на оиштинско ниво

Со решавање на проблемите таму каде што се раѓаат, ќе се обезбеди политичка стабилност и национално единство

вклучување на граѓаните во работните комисии на советот на единиците на локалната самоуправа, непосредниот контакт на градоначалникот со граѓаните во работните денови, организирање јавни собири со граѓаните на ниво на месна локална самоуправа или пошироко кога треба да се донесе некоја одлука со поголема тежина, користење на формата на изјаснување на граѓаните преку референдум...

„Сето ова значи воведување на транспарентен двонасочен дијалог локална власт-граѓани и обратно. Бенефитот во секој случај е обостран, се носат одлуки по мерка на граѓаните и многу лесно се имплементираат во практиката. Граѓаните во тие одлуки се идентификуваат себе си, а со тоа се дава поддршка на локалните власти при нивното реализација“, објаснува градоначалникот на Сарај, Имер Селмані. Со уредување на односите на релација граѓани-совет на единица на локална самоуправа-градоначалник, се избегнува секаква можност мокта на властта само да се децентрализира, ако сега имаме неприосновени мокници на централниот ниво, утре да имаме на локалниот ниво, односно да создадеме локални мокници, додава Селмані. „Преку механизите на Законот за локалната самоуправа мокта се ограничува, меѓутоа, таа уште подобро се контролира кога се распределува на локално ниво, а особено кога се дели со граѓаните преку познати

те механизми. Со донесување практични и спроведливи решенија постепено ќе се изгради и довербата која денеска толку многу ни недостасува“, истакнува првиот човек на Сарај.

Непосредното учество на граѓаните во донесувањето на одлуки може да се одвива на три различни нивоа: во текот на планирањето, во донесувањето на одлуки и во нивната имплементација. Секоја фаза може да вклучи видови на учество различни по природа, обем и влија-

ние. На тој начин треба да се овозможи локалните власти да функционираат во согласност со животниот процес. „Законот гарантира пренос на надлежностите, но, не е доволна само правната гаранција. За тоа е потребна инфраструктура. Постоја опасност заради вакумот, граѓаните да не можат да си ги реализираат правата и да мислат дека децентрализацијата е негативен потег. Тоа го покажуваат компаративните искуства во многу побогати земји од Македонија“, потенцира професорот на Правниот факултет, Гордана Силјановска. Експертот за локална самоуправа е категорична, дека функциите ќе треба да се пренесуваат чекор по чекор. „Ќабе е надлежноста ако не може да се реализира, тогаш таа е товар, а не право. Што се однесува до фискалната децентрализација, не е доволно да се дефинираат извори на приходи затоа што е потребно време тие пари да се соберат. Значи, потребен е трансфер на средства од државата. И тоа не е еднонеделен чин, за тоа треба навистина време. Исто така, важен е и институционалниот капацитет“, вели Силјановска.

Механичиот пристап и необимислени промени за да се запазат роковите за имплементација на Рамковниот договор, како и имплементирање на туѓи решенија за наши специфики би биле погубни и би создале отпори, предупредуваат експертите. До конечните решенија за новото територијално прекројување и финансиско покривање не смее да се дојде преку трупа и со решенија напишани од министерските одаи. Граѓаните поради кои и се прави децентрализацијата треба да бидат на чисто, дека новото нема да биде празен декор, туку цврста решешност за промени. Впрочем и политичарите, и граѓаните, и науката знаат дека властта, дали на централно или на локално ниво е институционализирана мок. Но таа мок мора да биде признаесна на парламентарии и на локални избори. Клучот се граѓаните и затоа во реализацијата на процесот нареден децентрализација мора да се има предвид дали властта ќе биде со принуда, со убедување или со привилегирање на оние кои сакаат да се доберат до властта.

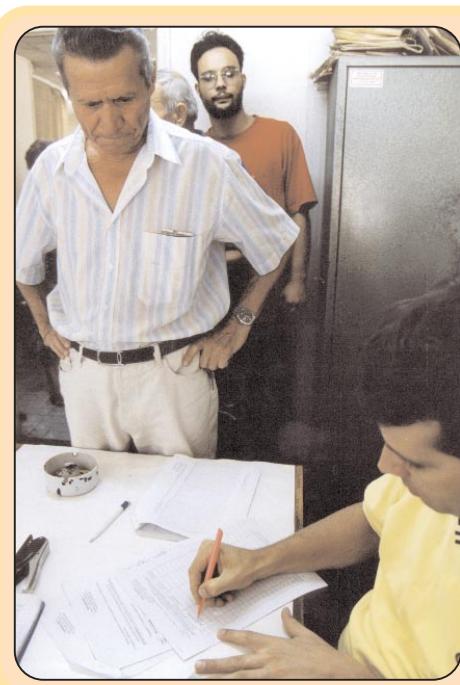
ЗАКОН

Демократски процедури на локалната демократија

Во Законот за локална самоуправа се вградени основите на локалната демократија. Тие треба да овозможат воведување на демократски процедури и механизми кои, меѓу другото, овозможуваат пристап до навремени и јасни информации, како основен елемент за гарантирање на човековите права, владеењето на правото и транспарентноста на властта, како и консултирање и учество на граѓаните и нивните здруженија во креирањето на локалната политика.

Законот содржи гаранции според кои органите на општината се должни да ги информираат граѓаните не само за својата работа, туку и за плановите и намерите на локалната единица кои се од значење за нејзиното развој или се однесуваат на нивните социјални, културни, еколошки или стопански потреби. Имплементацијата на овие одредби може да се постигне со информирање на граѓаните за можностите формите на нивно учество во локалниот јавен живот. И тоа директно, или преку нивните асоцијации, преку промовирање на дијалогот помеѓу граѓаните и избраниите претставници, со добро дизајнирани веб-страници. Еден од можните начини за брзо решавање на овој проблем може да биде воведувањето на новите информатички и комуникациски технологии кои овозможуваат брза размена на информации и знаења.

(К. Ч.)

Децентрализацијата во културата и образованието

Фотомедија 2002: „The Statue“ Золтан Локос, Унгарска

Општините си ги бараат институциите од културата

КАТЕРИНА БОГОЕВА

Децентрализацијата во областа на културата и образованието започнува да ги покажува своите први, во оваа фаза, најмногу теоретски а многу малку, практични форми на реализација. Заедницата на единиците на локалната самоуправа (ЗЕЛС) во овие области, при крајот на минатата година, преку формираниите комисии за образование, за култура и спорт, ги постави конкретните цели на дејствување, соработувајќи со ресорните министерства и претставниците на локалната самоуправа а во некои случаи и со невладините организации и фондациите во реализација на заедничките проекти.

Минатата недела во Скопје беше потписан и протокол за соработка меѓу Министерството за култура и Фондацијата Институт отворено општество Македонија, како дел од програмата на Фондацијата, со кој е официјализирана реализацијата на пилот-активностите во шест домови на културата, во исто толку општини во земјава, кои треба да обезбедат децентрализација на нивните активности. До крајот на оваа година, во дополнително селектираниот домови на културата ќе се врши проверка на долгоочекуваниот децентрализирачки процес, што заедно ќе го спроведуваат градоначалниците, претставниците на градските совети на избраните општини, министерствата за култура и локална самоуправа и се разбира ЗЕЛС. Процесот ќе биде финансиски поддржан од ФИООМ со 40.000 американски долари, а ќе вклучува и помош со технички и хумани ресурси. Шестте избрани домови на културата ќе добијат обуки, бесплатен едногодишен Интернет пристап, мали грантови и техничка помош. Спроведувањето на овие пилот активности доаѓа по претходна анализа на состојбата во 37 - те домови на културата, колку што се евидентирани од страна на Министерството за култура на територијата на земјата, но по претходната обука за стратешко планирање кај најголем дел од нив. Критериумите по кои се врши изборот на домовите на културата во пилот-општините се: урамнотежениот територијален пристап, добрите потенцијали за соработка со локалната власт, добрите претходни искуства и соодветната застапеност на домовите на културата во општини со етнички мешан сос-

тав на население.

Споменатата Комисија за спорт и култура при ЗЕЛС за своја крајна цел на дејствување ја има работата врз изготвување на подготвока за нов делбен биланс на институциите на културата, нивно трансферирање на локално ниво.

„Во овој период од развојот на процесот на децентрализација се изработува потребната база на податоци за објектите од областа на културата што постојат во општините. Тоа се податоци кои говорат и за тоа кој стопанисува со објектите, од кои најголем број се изградени со средства од граѓаните. Важно е да споменем дека соработуваме со Министерството за култура кое го подржува трансферот на објектите и надлежностите на локално ниво, а нашите досегашни контакти резултираат со донесување на заклучоци за активностите во оваа област, кои пак треба во форма на ставови да се усогласат со Националната програма која е во изработка. Нашите сознанија говорат дека општините би сакале да си ги вратат назад објектите од областа на културата, како и манифестиците (библиотеките театри, музеите, спомениците на културата, филмски манифестиции, музичките фестивали како и фолклорните манифестиции, со исклучок на меѓународните манифестиции). Се разбира, потребно е и обезбедување на неопходните финансиски средства за работа“ - изјави Наташа Цветковска, координатор на Комисијата за култура и спорт.

Заменичката на министерот за култура Мелломени Корнети, смета дека процесот на децентрализација ја добива потребната постоечка теоретска подлога. „Процесот на децентрализација во културата мора да има своя програма. Не смее да постои шема која ќе биде заедничка за културата, здравството, за образованието. Во тоа е и еден од аспектите на сложеноста на процесот, спецификите на секоја област посебно. Ние веќе имаме некои области кај на локално ниво државата ги врши работите преку подрачни единици на министерствата, но во културата се е директно поврзано со Министерството за култура. Факт е дека се е централизирано. Причините лежат во тоа што по донесувањето на Законот за култура

во 1998 година, требаше да уследи Националната програма, да се утврди националниот интерес но и да се понуди на локалната самоуправа таа да учествува, но прашањето е одложено се до сега. Во моментов, Националната програма е во својата трета или четврта верзија, и за еден месец ве-

ројатно ќе може да тргне во расправа, а некаде во втората половина на годината, можеби при крај и на првата, ќе можеме да очекуваме таа да биде донесена“, оценува Корнети.

На јавноста, главно преку медиумите ѝ се познати искуствата од регионот, кои говорат за тоа дека процесот на децентрализацијата во културата се спроведува многу внимателно. Таа доза на внимателно спроведување на процесот е потребна и во Македонија, со што се согласува и заменик-министерката, која на прашањето дали очекува можни отпори од страна на локалните власти, од страна на финансисерите на развојот на општините веља: „Свесни сме дека ќе има различни ситуации од општина во општина. Досегашните искуства со неколку општини се позитивни, барем вербално, но и според некои показатели кои говорат што се работи во нив. Имаме градоначалници со висока свест за значењето на културата, кои верувам дека така ќе работат и во услови на децентрализираност. Меѓутоа, градоначалниците се менливи, ние треба да направиме нешто што ќе обезбеди таа културна инфраструктура да функционира постојано. Правно има повеќе форми на пренесување на надлежности или дејности на општините. Мораме да обезбедиме систем со кој тоа ќе функционира со помал ризик, кој би произлегол од личноста која е на чело на општината. Ние ме свесни за проблемите кои можат да уследат и поради тоа процесот ќе оди многу претпазливо, со многу анализи. Дел од тоа е направено и за потребите на Националната програма за култура. Имаме многу добра база на податоци за состојбата со домовите на културата и со другите културни институции, почнувајќи од сопственоста на објектите, нивната градежно-техничка состојба, вработеноста, финансирањето, дејностите, евентуалното користење на просторот за други намени и т.н. Очекуваме низ пилот-општините да се тестира новата практика и таа постепено да се прошири и на целата територија на Македонија“. Корнети потенцира и дека во процесот на децентрализација земјава заостанува во однос на другите во регионот, меѓутоа дека сепак тоа е еден вид предност бидејќи досега не е нанесена евентуална штета со непретпазливо работење, дека имаме можност да избегнеме одредени грешки што земјите во регионот досега ги направиле. „Во Европа има една тенденција за широка културализација на животот на населението, тоа значи обезбедување на еден стандард за тоа што е мрежа на културни институции, потреби и т.н. Ние веќе имаме инфраструктура, досега тигнувања во културата, вложувано е многу сите овие години, и било страшно сега дел од тоа да настрада а потоа по одредено време да сватиме дека тоа ни треба, или пак, по одредени норми кои ќе ни се наметнат од хармонизацијата со практиката и со принципите на Европската Унија, да треба да ги надополнуваме и повторно пак да ги создаваме. Треба да се биде претпазлив, но тоа не значи да се оди по линија на помал отпор или инерција“

ОБРАЗОВАНИЕ

Локалната власт ќе ги назначува и разрешува училишните директори

За разлика од Министерството за култура, Министерството за образование, сеуште ја нема направено потребната стратегија за комплетно информирање во која фаза е процесот на децентрализацијата. Се добива впечаток дека новиот процес во оваа област е многу нов и сложен и за одговорните лица, така им е потребно време да ги консолидираат редовите за дејствување. Конкретни податоци за тоа во која фаза е процесот на децентрализација во образованието се добиваат во Комисијата за образование, формирана во ноември минатата година во ЗЕЛС, што ја сочинуваат наставници, со-ветници, градоначалници кои ги претставуваат избраните општини. Таа работи со цел да разговара и да му дава препораки на Постојаниот комитет од областа на образованието. Досега Комисијата меѓу другото учествува и на работилница во организација на Министерството за образование на тема: „Деполитизација на постапката за назначување и разрешување на училишните директори“, каде ја разгледувала оперативната програма за децентрализација на властта во 2003 - 2004 година а учествувала и во донесувањето на заклучоци по прашањето за деполитизација на постапката за назначување и разрешување на училишните директори. Во заклучоците стои дека иницијатива за отповикување на училишните директори може да поднесат: наставничкиот совет, советот на родители, локалната самоуправа, како и министерството за образование (орган за контрола и надзор) а иницијативата се поднесува до училишниот одбор. Училишниот одбор, според заклучоците треба да ја води целата постапка за избор на директорите и на градоначалникот да му предложи (со ображление) кандидат за именување на директор. Се предлага мандатот на директорот да биде на четири години, училишните одбори да ги сочинуваат тројца наставници, тројца родители и тројца претставници од локалната самоуправа (во основните, средните училишта и во гимназиите). Исто така, во заклучоците стои дека во средните наставници треба да има двајца претставници од локалната самоуправа, а еден од деловните заедници, со забелешка на законодавецот да му се воочи подеднаква застапеност на родители од мешаниот етнички заедници во училишните одбори. Заклучоците се презентирани на работилница организирана од работната група на Министерството за образование, а истите треба да му бидат предложени на Постојаниот комитет за да станат и официјални ставови на ЗЕЛС. (К. Б.)

Мелломени Корнети:
Процесот на децентрализација во културата мора да има своя програма. Не смее да постои шема која ќе биде заедничка за културата, здравството, за образованието.

а постои шема која ќе биде заедничка за културата, здравството, за образованието. Во тоа е и еден од аспектите на сложеноста на процесот, спецификите на секоја област посебно. Ние веќе имаме некои области кај на локално ниво државата ги врши работите преку подрачни единици на министерствата, но во културата се е директно поврзано со Министерството за култура. Факт е дека се е централизирано. Причините лежат во тоа што по донесувањето на Законот за култура

Реформи во Државната изборна комисија

Македонија мора да изгради професионална изборна администрација

БИЛЈАНА БЕЈКОВА

Државната изборна комисија во Република Македонија, само шест месеци по завршувањето на парламентарните избори, е на прагот да го реализира првот чекор кој води кон професионална изборна администрација. Предлог-правилникот за систематизација и организација на идниот секретаријат на ДИК е готов и како што истакнува претседателката Мирјана Лазарова Трајковска, веќе е доставен на разгледување до Министерството за правда и до Агенцијата за државни службеници. Според Трајковска, секретаријатот кој се очекува да живее кон крајот на годинава ќе функционира како административно-техничка служба на ДИК и ќе претставува прв чекор кон постепеното градење на професионална изборна администрација во државата. Реформите во ДИК, продолжува Трајковска, се нужни од единствена причина што само на таков начин Македонија конечно, може да добие професионални, ефикасни, компетентни и објективни изборни органи.

Впрочем, потребата од професионална изборна администрација ја поткрепуваат и искуствата од другите земји, како во регионов, така и оние во западниот свет. Така, на пример, Унгарија и Албанија веќе можат да се пофаќат со нови концепти на организација на изборните органи, додека Канада уште од 1920 година

изградила функционален систем на професионална изборна администрација. Бидејќи, нагласува Трајковска, за разлика од унгарскиот и од албанскиот модел, канадскиот е најблизок до најшиот концепт за идната изборна администрација во Македонија, делегација на ДИК веќе имаше можност и одблизку да се запознае со деталите, принципите и искуствата на Централната изборна администрација на Канада.

Примерот на оваа прекуокеанска земја, како што нагласуваат во ДИК, не е случајно избран затоа што станува збор за модел кој успешно функционира со децении и кој уште од самите почеток воспоставил јасна дистинција

меѓу органите задолжени за организирање и спроведување на изборите и органите кои се задолжени да работат по приговори и жалби. Така, шефот на Централната изборна администрација се избира од страна на парламентот со тајно гласање, на предлог на гувернерот и има мандат до исполнување на условите за старосна пензија. Првиот човек на изборната администрација, пак, го имнува таканаречениот комисионер кој се грижи за законитоста на изборните активности. Тој спроведува истражни дејствии и има тим од најдобри адвокати во земјата, кои се ангажираат по потреба.

Што се однесува до релацијата изборна администрација - влада, Трајковска

објаснува, дека таа е решена на многу елегантен начин односно изборната администрација е независна и располага со буџет кој нема ограничувања. Едноставно, изборната администрација има право да побара од владата онојколку средства колку што ѝ се потребни за спроведување на изборните активности, а на крајот само доставува известување до извршната власт за направените расходи. За професионалноста и непристрасноста на канадската изборна администрација говори и податокот дека единствениот граѓанин на Канада кој нема право да го даде својот глас на изборите е токму шефот на Централната изборна администрација.

Или со други зборови, професионалната изборна администрација претставува администрација составена од државни службеници, кои непристрасно, стручно, совесно и одговорно ги вршат работите околу организирање и спроведување на фер и демократски избори во државата.

Оттум, ДИК се залага за изградба на професионална изборна администрација која ќе биде самостојна во однос на извршната власт и ќе располага со сопствен буџет. Досегашната работа на ДИК, вели Трајковска, е "донкихотска" затоа што, таа е составена од луѓе кои имаат различни професионални обврски и кои континуирано се соочуваат со проблемот на недостиг од соодветна логистичка поддршка на изборните дејствии.

Но, сега кога постои и законска основа за спроведување на реформи во изборните органи (член 14 од Законот за избор на пратеници), ДИК настојува што е можно поброј тие да започнат. Претседателката на ДИК е свесна дека овој процес е долготраен и дека за него е потребна голема политичка волја. Професионализацијата, објаснува таа, мора да се спроведе на неколку нивоа: прво да се формира секретаријатот, потоа судовите да ги преземат активностите околу приговорите и жалбите, а наместо партиите да се фокусираат на изборните комисии, нивното следење на работата на изборната администрација да биде организирано и овозможено преку едно таканаречено советодавно тело.

Секретаријатот, Трајковска е убедена дека тој мора во најскоро време да профункционира и во моментов ДИК ги разгледува и ги вградува сугестиите на Агенцијата за државни службеници. Секретаријатот според замислата нема дополнително да го оптовари државниот буџет бидејќи тој ќе биде составен од најмногу 25 лица кои се веќе вработени во државната администрација, а се стручни за изборната легислатива и за однос со јавноста. Секретаријатот ќе биде составен и од компјутерски центар, кој ќе им дава техничка помош на изборните органи, како и од одделение кое ќе се занимава со обука на членовите на изборните комисии и на избирачките одбори.

Синхронизацијата на македонското со европското законодавство условува воведување на алтернативни санкции

ДАНИЕЛА ТРПЧЕВСКА

Затворите во Македонија се преполни со крадци, тепачи, фалсификатори, небрежни возачи, шверцери. Лесните телесни повреди, клеветите, навредите, кражбите, затајувањето, сопбраќајите, фалсификатите за кои е предвидена казна затвор до една година во вкупниот криминал учествуваат со 78 отсто. Статистиката на структурата на затворската популација покажува дека најголемиот број затвореници се сторители на кривични дела од имотната сфера, а нивната просечна старост е 35 години. Практиката, пак, покажува дека кусите затворски казни до шест месеци, па и една година, на кои се осудуваат овие лица не ги дава саканите резултати, бидејќи на неколку месеци на слобода, тие го повторуваат кривичното дело и пак се враќаат во затворите. Податоците вели дека 13 до 15 отсто од вкупниот криминалитет се повторува, во затворот Идризово од 700/800 осуденици, 40 отсто се повторници во затворот. Во 14 отсто од случаите во затворите, затвореникот повторно се враќа во казнено-поправната установа, а состојбата е уште подраматична со специјалниот повтор, кој е забележан во 50 отсто од случаите, кога лицата повеќекратно се осудувани за исто кривично дело.

Поради алармантноста на овие податоци, експертите од оваа област укажуваат дека е потребна итна промена на други, алтернативни мерки, кои ќе го решат проблемот со пренатрупаноста на затворите кој ни се заканува. "Општеството треба да го прими човекот во природната средина, но да преземе мерки, забрани, контрола на неговите делувања. Неможеш човекот да го воспитуваш во кафез, а кога ќе го пуштиш на слобода тој да почне да живее нормално, укажува проф. Јуличо Арнаудовски. Тој смета дека е неопходно испречнување на затворите, заменување на кратките казни со некои други, а небрежните да не се тераат во затвор, доколку има поинаква можност за нивно казнување.

Алтернативните санкции кои ги предлагаат експертите се веќиност казни, мерки, режими кои овозможуваат целосно или делумно одбегнува-

Затворите треба да се ослободат од цепчиите, тепачите и шверцерите

ње на казната затвор, или го редуира времето минато во затвор, при што осудениот се подложува под третман на надзор од страна на стручни лица во заедницата, целосно почитувајќи ги правила на оштетениот. Овие санкции во голема мерка обрнуваат внимание и врз правата на оштетениот, за да не биде маргинализиран како досега. Идејата е овие мерки да се применат само за примирии сторители на полесни кривични дела, казнети со затвор до 3 години. Со претстојните измени на Кривичниот законик, изработени од Министерството за правда, кои што се уште не се влезени во собраника процедура, покрај присуствите санкции-условна осуда и нејзиниот втор облик - условна осуда со заштитен надзор и судската опомена, се предвидува како алтернативни мерки во системот на санкции да се воведат и општокорисната работа и куќниот затвор. Воведувањето на алтернативните мерки во казненото законодавство на Македонија е дел од имплементацијата на Препораката на

Советот на Европа, што кореспондира со процесот на хармонизација на македонското законодавство со европското законодавство.

"Разочарувањето во ефикасноста на

затворањето и високиот степен на изречените краткотрајни казни затвор кои што од 1988 до 2001 година се движат за казни затвор до 6 месеци - 68 отсто, а од 6 месеци до една година - 18 отсто, се ос-

новните причини за изнаоѓање санкции кои што овие категории на сторители ќе ги остават надвор од затворските установи. Исто така, пренатрупаноста на затворите, проблем кој се уште не е хроничен, но со оглед на постапките кои што се во тек, и со оглед на неизвршени пресуди, се очекува да стане реалност, степенет на затворите се причини плус за воведување на алтернативните санкции", вели д-р Гордана Бужаровска.

Со овие казни од сторителот се бара изградување на чувство на самосвест, одговорност за она што го сторил, за последиците што ги нанел. Според првичните согледувања за примена на овие санкции ќе биде неопходна доекипирањето на Центрите за социјална работа, ќе биде потребно создавање посебни одделенија за полнолетни во овие центри, но и буџетско покривање на овој искочок во казненот систем. Алтернативните санкции се применуваат во сите европски земји, но и во некои бившојугословенски држави - Србија, Хрватска, Словенија. Македонија, укажуваат стручниците, доини во тој поглед. Со нивна примена, идејата е затворите да останат резервирано само за најтешките казни, а при полесно кривично дело да се врати лицето на правиот пат без последици врз семејството, неговата работа и приватниот живот.

ИСКУСТВА

Општо корисна работа во интерес на заедницата

Општоткорисната работа претставува неплатено вршење определена работа во корист на заедницата со точно утврден број работни часови (40 и 240 часа) што треба да се изврши во определен период на време (6 месеци или најмногу 1 година). Станува збор за работи во домови за стари лица, здравствени установи, чистење градинки, паркови и гробишта, помагање на стари, болни и неподвижни лица, тапацирање, молерисување, реновирање станови, заштита и негување на човековата средина, која не смее да го повредува достоинството на осудениот. Таа постои во голем број европски држави како Велика Британија, Франција, Данска, Норвешка, Ирска, Португалија, но и во поранешните југословенски држави.

КАЗНА

Куќен затвор за самохрани родители

Куќниот затвор овозможува изречената казна затвор да се изврши во домот на осуденото лице, според однапред подготвен распоред на дневните обврски и активности, со што точно се знае кога и колку долго лицето има право да го напушти домот.

Тој е привилегија самохрана родител (мајка или татко) на деца до три годишна возраст, трудници, доилки, лица постари од 65 години, лица со тешка здравствена состојба.

ТАБЕЛАРЕН ПРЕГЛЕД НА ОСУДЕНИ ЛИЦА ПО КРИВИЧНИ ДЕЛА ОД 1997 ДО 2002 ГОДИНА

КРИВИЧНИ ДЕЛА	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ВКУПНО
лесна телесна повреда член 130	39	41	59	36	48	50 273
загрозување со опасно орудие во телачка член 133	4	11	8	3	6	6 38
клевета член 172	-	1	4	-	2	- 7
навреда член 173	3	3	15	4	14	14 53
Недозволена трговија член 277	8	8	7	1	-	- 24
Кражба член 235	108	141	121	145	114	122 748
Тешка кражба член 236	119	135	233	261	186	220 1.154
Затапување член 239	-	10	14	12	6	11 53
Загрозување на безбедноста во сообраќајот член 297	42	44	54	43	51	31 265
Злоупотреба на службената положба и овласт.. член 353	8	4	6	4	4	4 32
ВКУПНО:	331	398	521	511	431	458 2.650

Над триста и шеесет скопски деца се на дното на социјалната беда

МАРИЈА КУКА

„Децата на улицата“. Можеби звучи чудесно, но во документацијата при категоризацијата на население постои и ваква графа. Статистиката кажува дека во Скопје има 360 деца на улица или таканаречени, улични деца. Кои се тие? Деца до петнаесет години, некои без име и презиме, без државјанство, од социјално дно, без пристојни живеалишта, деца кои би требало да бидат на училиште, во градинка, да се играат некаде, но...

„Зашто ме прашуваш како се викам? Важно ли ти е тоа многу. Ердоган ми е името. Да, тука на оваа раскруница работам. Имам осум години. Не, на училиште не одам. Па, бидел кога би можел, ама цел ден сум тука, на работа.“

Првено светло се пали и Ердоган и неговите другари трчаат да исчистат некоја шоферија на автомобил. Ако имаат скрка ќе заработкаат десет денари, а ако не, ќе го чекаат наредното првено светло. Денот изминува. Не, не сакаат да кажат каде живеат. Велат, тие се тука и таму.

“Деца на улицата“ се истите оние деца кои ги скркавате на раскруници, оние што просат на Камениот мост, оние што ги молат гостите за некој денар во ресторантите, оние што им додеваат на минувачите на улица и бараат милосрдие. Некои се обидуваат да продаваат дребули. Бебињата се со мајките, да, но дали како „оруние“, со кое се заработка?

А, што правиме ние за нив како општество? Ни пречи што се толку нечести, ги бркame од нас, ја вртиме главата, гледаме како да ги избегнеме. А, дали некој помислил заслужуваат ли тие деца да имаат свој дом, љубов и топлина, да одат на училиште како сите други деца, да си играат. Какви се нивните скриени желби и дали се исти како на останатите? Тие се доживуваат како отпадници од општество, иако се дел од нас. Тие заслужуваат подобра иднина, но им треба помош.

„Прво и основно мора да се сфати деца проблемот со децата на улица е проблем на општество. Не се доволни програми или проекти за да се реши прашањето на овие деца, потребна е национална стратегија“, смета психологот Драгана Батиќ, раководител на Службата за аналитичко истражуваачка работа во Меѓуопштинскиот центар за социјална работа на Скопје.

„Во нашиот центар тим на стручњаци ја истражуваше феноменологијата на уличните деца. Имаме изготвено и програма за социјална интеграција и психо-социјална интервенција на деца кои живеат во изразито тешки материјали и околности, т.е. за деца на улица. За

децата на улица ние организираме и работилници. Триесетина деца два пати неделно доаѓаат да учат, за нив организираме посети на Зоолошката градина, бевме и во театар. Не е точно дека тие деца не сакаат да учат, тие единствено немаат можност да учат, објаснува Батиќ. За жал, овие активности се прекинати од јануари, но каде и да ги скртнатиме овие деца тие ме прашуваат за „школото“. Верујете дека никој не ги присилуваше да доаѓаат во овие работилници, ниту на нивните родители нешто им беше ветувано. Едноставно, тие самите се организираа во групи и доаѓаат. Би било навистина жално на овие деца да не им се пружи шанса“, додава Батиќ.

За децата на улица факт е и следното. Повеќето од нив се од ромска националност, родителите им се неписмени и живеат во крајна сиромаштија, така што ни самите родители немаат визија што можат да им понудат подобро на своите деца. Едноставно, ниту тие не виделе нешто подобро. Живеат од ден за ден, а за многумина питачењето е начин на живот.

„И кога се обидуваат да се социјализи-

„Уличните деца“ имаат право на безбедно детство

раат овие деца најчесто се отфрлени од околната поради нивната крајна сиромаштија. Другарчињата на училиште не ги прифаќаат поради фактот дека тие најчесто се и неизменни поради недостаток на основни хигиенски услови во нивните домови“, вели Стефанка Кирковиќ, раководител на Службата за деца и млади. „Децата живеат во импровизирани куќички, без под, без вода и без струја. Ако ги прашате што посакуваат во животот тие ќе ви кажат дека сакаат да имаат убава куќа, да живеат убаво. Повеќето од нив многу ги сакаат своите родители и се приврзани за нив. За жал, родителите не можат ниту да ги научат затоа што ниту тие самите немаат можност да учат некогаш. Тие семејства живеат во мафесан круг и без помош на општество, иако се дел од нас. Тие заслужуваат подобра иднина, но им треба помош.

Испитувањата на тимот од Центарот за социјална работа го покажуваат и следното. Во семејствата на уличните деца најмногу е присутно питачењето, душевните болести и алкохолизмот. Во мал процент кај овие семејства е присутна простируција како извор на заработка, а во некои семејства, не е мал број на членови, кои биле осудувани и за ситни кражби.

Страдањата на многу деца не завршу-

ФОТОСТОРИЈА

Фото: Филип Анговски

Невенка Крушаровска, заменик Народен правоборник

Секое дете има право на еднаков свет

„На секое дете треба да му се обезбеди минимум егзистенција, да му се даде можност да се образува, да му се пружи здравствена заштита, да му се создадат услови да живее со своите родители во скрка, љубов и разбирање, со цел да се овозможи целосен и сообразен развој на неговата личност“, потенцира Невенка Крушаровска, заменик Народен правоборник, раководител на Одделението за заштита на правата на децата.

„Со цел на детето да му се обезбеди правото на соодветен животен стандард би требало во законската регулатива да се дефинира минимумот животен стандард кој мора да му се обезбеди на детето“.

Крушаровска нагласува дека државата е таа којашто мора да преземе соодветни мерки за да можат и децата од улица редовно да одат во училиште, а тоа значи да се преземат превентивни и репресивни мерки кон родителите на овие деца, доколку се утврди дека тие се главната пречка за несоодветниот развој на детето.

„Мора да се воведат и одредени стимултивни мерки за посетување на наставата, да им се даваат бесплатни учебници, бесплатна ужинка, превоз и покривање на други трошоци за нивното образование. Ако сакаме да го намалиме проблемот со уличните деца мора да им се обрне особено внимание на оние семејства чии деца се на улица, а особено на оние семејства кои намерно ги праќаат или ги присилуваат да одат на улица и да питачат“, децидна е Крушаровска. (М. К.)

Азбија Мемедова од Центарот на Ромите на Скопје

Деца од социјално дно без државјанство и име

Зашто толку многу деца - Роми на улица? Во недостиг од посериозни официјални податоци, ќе напоменам само едно истражување спроведено во Скопје, во кое по пат на случаен избор биле анкетирани 127 деца на улица, на возраст до 15 години. Главните заклучоци од ова истражување јасно ја покажуваат крајната дезинтеграција на овие деца од поширока социјална средина: живеат во апсолутна сиромаштија, голем дел од нив се деца без име и државјанство, минимално се застапени во школскиот систем, не поседуваат ниту основно образование кое е предупредено за нивна социјална интеграција, не се опфатени со системот за здравствена заштита, вели Азбија Мемедова.

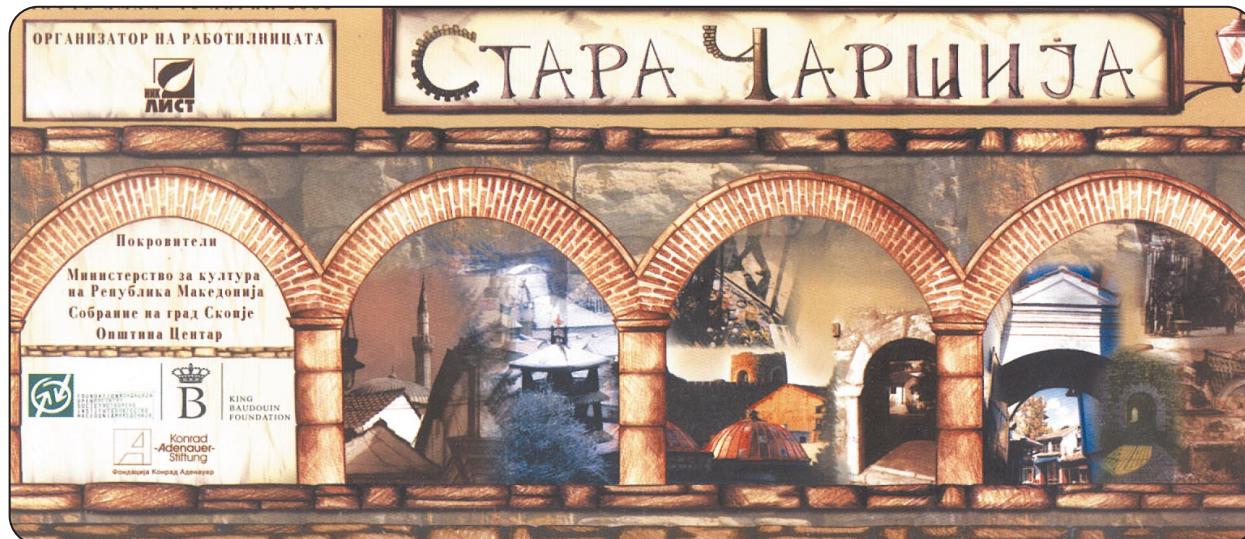
„Процесот на нивна социјализација почнува и завршува во семејства, кои, за жал, се изолирани и затворени за пристап на надворешни влијанија, т.е. нормите и вредностите на поширокото општество“ се вели во заклучоците од истражувањето.

Мемедова нагласува дека е многу очигледно дека станува збор за сериозен проблем кој бара и сериозен мултидисциплинарен пристап. Проблемот на деца на улица (од кој најголем број се од ромска националност) само ја потврдува негрижата на државните институции. Напорите и активностите на невладините организации ќе добијат видлив резултат само доколку тие се поддржат и од надлежните државни институции и доколку добијат национална димензија и стратегиска рамка. (М. К.)

Децата од улица не се отпадници од општество, тие се дел од нас, тие можат и мора да имаат подобра иднина со помош од сите нас

Ќе се врати ли автентичната атмосфера во некогаш популарното градско јадро?

Нови перспективи за Старата скопска чаршија

КАТЕРИНА БОГОЕВА

Ќе бидат ли оваа пролет и лето за Старата скопска чаршија запаметени како период од нејзината историја, во кој луѓето ги направиле долгоочекуваните конкретни чекори за да ѝ го вратат некогашниот крвотокот од луѓе и енергии што струеше низ калдрмите и ја нудеше автентичната атмосфера на мултикултурен простор? Таму на пример, во текот на осумдесеттите многумина поминуваа добар дел од денот и ноќта, за денес да претчуваат низ се попустите улици, внимавајќи да не ја нарушаат атмосферата која ни оддалеку не го нуди поранешниот спокој. Ако ја набљудувате чаршијата од позиција на човек кој во секој позитивен гест на дуќаниите гледа можност за развивање на доверба која ни недостасува, имате можност да излезете од неа со мала доза на оптимизам, оправдан поради неколкуте елементи што ја нудат потребната поврзаност на овој исклучително вреден споменик на културата со специфичното минато и сегашност.

Минатата недела беше направен уште еден обид, поспецичен во својата структура со кој започна да се дефинираат начините на кои вредниот простор треба да го добие изгледот на модерно староградско јадро, отворено кон новите урбани принципи на живеење. Преку одржување на еднодневна работилница „НОВИНСКО ИЗДАВАЧКАТА КУЌА „ЛИСТ“, успеа да ги анимира и да ги поврзе заинтересираните но и засегнатите страни во функционирањето на чаршијата, за на едно место да се потенцираат евидентно напластените проблеми во сите сфери на живеењето на тој микрокосмос. Учесниците кои направија една неформална коалиција, најавија дека повторно во средината на мај ќе разговараат за чекорите што можат и треба се превземат од страна на државните органи, локалната власт, занаетчиите, невлади-

ните организации и заинтересираните странски фондации за овој обид да ги добие и практичните резултати кои ќе воделе до побрз развој на чаршијата. НИК ЛИСТ планира да организира и донаторска конференција преку која ќе се обезбедат финансиски средства за активирање на потенцијалот што го поседува чаршијата, за да се обноват дел од занаетите, да се подигне нивото на достоинство на просторот и на луѓето кои во него живеат и работат.

„Во основите на современата македонска култура денес стојат концептите на мултикултурност и соживот меѓу разните етнички, културни и верски заедници кои егзистираат во неа. Во Скопје, а можеби во Македонија, нема посоодветен простор кој би бил паралдигма т.е. пример за вистинско т.е. суштествено остварување на овие

Преку одржување на еднодневна работилница Но-винско издавачката куќа „ЛИСТ“, успеа да ги анимира и да ги поврзе заинтересираните но и засегнатите страни во функционирањето на чаршијата, за на едно место да се потенцираат евидентно напластените проблеми во сите сфери на живеењето на тој микрокосмос

ди својата автентична атмосфера.. И оваа година преку изградбата на Детскиот театарски центар кој се подига на темелите и во сидовите на некогашното кино „Напредок“, чаршијата треба да ја покаже силата на својата енергија. Објектот кој е на половина од својата изградбина и се очекува да биде отворен во септември и Центарот ќе содржи театарска програма за деца, која ќе биде изведувана на албански, турски и македонски јазик. Предвиден е и помал репертоар на претстави за возрасни како и филмска програма. Во објектот ќе се одржуваат различни семинари и работилници насочени кон работа со деца и професионални театарски луѓе.

Уметничкиот директор на Центарот Дритеро Касапи посочува: „Нашата работа е разновидна, во неа е содржана продукција на претстави, работа со концепти“, потенцира Никос Чаусидис, археолог кој ги познава и препознава симболите на времето и лубето вградени во Старата скопска чаршија. Многумина го паметат миналото дишното лето кога посетителите на обновениот Чифте амам, неколку вечери уживаа во музичките настани организирани во тој мултимедијален простор. Во тие мали ноќни неформални забави, можеше да се препознае потребата да се биде во чаршијата која иако многумина ја напуштила, таа сепак не ги напушти нив и им ја пону- ба, се очекува да биде отворен во септември и Центарот ќе содржи театарска програма за деца, која ќе биде изведувана на албански, турски и македонски јазик. Предвиден е и помал репертоар на претстави за возрасни како и филмска програма. Во објектот ќе се одржуваат различни семинари и работилници насочени кон работа со деца и професионални театарски луѓе. Уметничкиот директор на Центарот Дритеро Касапи посочува: „Нашата работа е разновидна, во неа е содржана продукција на претстави, работа со

децата и едукативни програми кои ги водиме веќе четири години. Многу од нашите проекти се контроверзни, бидејќи се занимаваат со деликатни прашања на междуетнички односи. Имаме поинаков однос кон детскиот театар во целина, имено верувам дека се табу, како што се смрт, развод, војна итн. Ваквиот пристап е атрактивен за многумина ама во исто време е и застравачки, и поради тоа при реализација на многу проекти во почетокот се скреќаваме со резерви. Откако лубето ќе разбере што всушност сакаме, се течеше полесно. Ова најдобро го сфаќија еснафите во чаршијата кои со се срце не прифатија и морално не поддржаа при реновирањето на кино-то „Напредок“.

Касапи ја потенцира културната вредност и потенцијалите на Старата скопска чаршија, како простор кој содржи културни активности од секакво вид, кои се реализираат на отворено и во различни објекти. Предлага во исто време сите постоечки културни активности не само да се импортираат во просторот, поради неговата егзотичност, туку и да се закотват во просторот со социјален, културен, економски и туристички аспект, во соработка со лубето што живеат и работат во него. Така културните активности во чаршијата нема да бидат само настани кои ќе ги следат неколку лубе, туку ќе имаат можност да бидат дел од поширока живот на чаршијата и финансиски да бидат поддржани од самите лубе во неа. „Таквите културни настани ќе придонесат за живеењето на животот во чаршијата од кој ќе имаат придобивка и самите еснафи. Ваквата коегзистенција помеѓу културните настани и уметноста од една страна, и социјалното милје во кое тие се случуваат од друга, според нас претставува иднина на било каков културен и уметнички ангажман“.

ПЛАН

Дел од надворешноста и внатрешноста на идниот Детски театарски центар

Женски парламентарен клуб

Парламентарките - нова димензија на политиката

Женскиот парламентарен клуб минатата недела и официјално започна со активности во насока на родово сензилизирање на македонската политика. Така, речиси половината од вкупниот женски парламентарен состав заедно со претставничките на владиното Одделение за еднаквост меѓу половите, Македонското женско лоби, СОЖМ, како и директорката на МРТВ, Гордана Стошиќ и координаторката на Родовата единица за доку-

ментирање и информирање - Центар за развој на медиуми, Билјана Бејкова, разговараа за приоритетите на идната соработка меѓу парламентарките, женската невладина сцена и медиумите.

Дводневната работилница помина во знакот на меѓусебното запознавање и разменување на идеи и сугестиции за најатоно зајакнување на општествената позиција на жените и граѓењето партерство со мажите, со цел постигнување реална родова еднаквост. (Б. Б.)

НВО проекти

ОХО кампања: Мојот парламент

Како одговор на потребата од зголемување на довербата на јавноста кон државните институции, невладината организација - ОХО спроведува јавна кампања за суштинско и детално претставување на улогата на Собранието на Република Македонија,

За потребите на оваа голема медиумска кампања е изготвен поучен документарен филм, насловен како: "Да се владеес во наше име", премиерно емитуван на Македонската телевизија, на 3 април, година, како и прирачник за работата, правата и обврските на законодавниот дом во државата. Брошурата "Мојот парламент", во соработка со другите невладини организации се дистрибуира во сите населени места, а во тек се иавни дебати со цел да се иницира постојана двонасочна комуникација помеѓу граѓаните и парламентарците.

Во рамките на овој проект изготвена е веб-страница на која можат да се најдат сите информации за кампањата, како и линковите до страниците на државните институции, а предвидени се и посети на Парламентот, за граѓаните да можат одблиску да се запознаат со Собранието.

Проектот е поддржан од ИФЕС- Меѓународна фондација за изборни системи и УСАИД-Американска агенција за меѓународен развој. (М. М.)

Моќта е во народот

МОЌТА Е ВО НАРОДОТ

Зеднички проект на:

Центар за развој на медиуми и „Утрински весник“

Финансиски поддржан од:

Институт Отворено

Општество – Македонија

Излегува секој

последен четврток во месецот

Уредуваат:

Роберто Беличанец,

Гордана Дувњак,

Билјана Бејкова

Графичко уредување

Игор Перчуклиевски

е-майл: infocentar@sonet.com.mk